

GERARDUS MERCATOR JA TEMA LIIVIMAA KAART

Heino Mardiste
9. märts 2012

BRÜSSEL

RUPELMONDE

LEUVEN

LIVERPOOL

DUISBURG

SINT-NIKLAAS

1962

2012

1000

NATIONALE BANK VAN BELGIE

1000

DUIZEND
FRANK

1421 X 8111

BETAALBAAR OP ZICHT

DE SCHATKRAANDEUR

DE DOCTEURNEUR

24.03.75

1000

355228111

1000

BANQUE NATIONALE DE BELGIQUE

1000

LE CONTRACTEUR EST
PUN DES STANCKPONDEN
WETZEL DU LIEGE PENAL

MILLE
FRANCS

PAYABLES A VUE

LE TRONQUEUR

LE GOUVERNEUR

1000

COIN
Series

Gerard Kremer = Gerardus Mercator

- **5. III 1512 – sündis Flandrias Rupelmondes**
- **Õppis Leuveni ülikoolis Gemma Frisiuse juures**
- **1544 – inkvisitsioon vangistas**
- **1552 – asus elama Duisburgi**
- **2. XII 1594 – suri Duisburgis**

Mercatori kaardid ja atlased

- 1537 – Palestiina kaart 6 lehel (1)**
- 1538 – maailmakaart südamekujulises pr.(2)**
- 1540 – Flandria kaart 4 lehel, 1: 172 000**
- 1541 – gloobus, diam. 41 cm**
- 1554 – Euroopa kaart 6 (15) lehel, 1,5 x 1,3 m**

1578 – Ptolemaiose Geograafia + 7 trükki

1569 – maailmakaart M. projektsioonis, 24 plaati, 18 lehte

Atlas sive cosmographicae meditationes de fabrica Mundi et fabricati figura

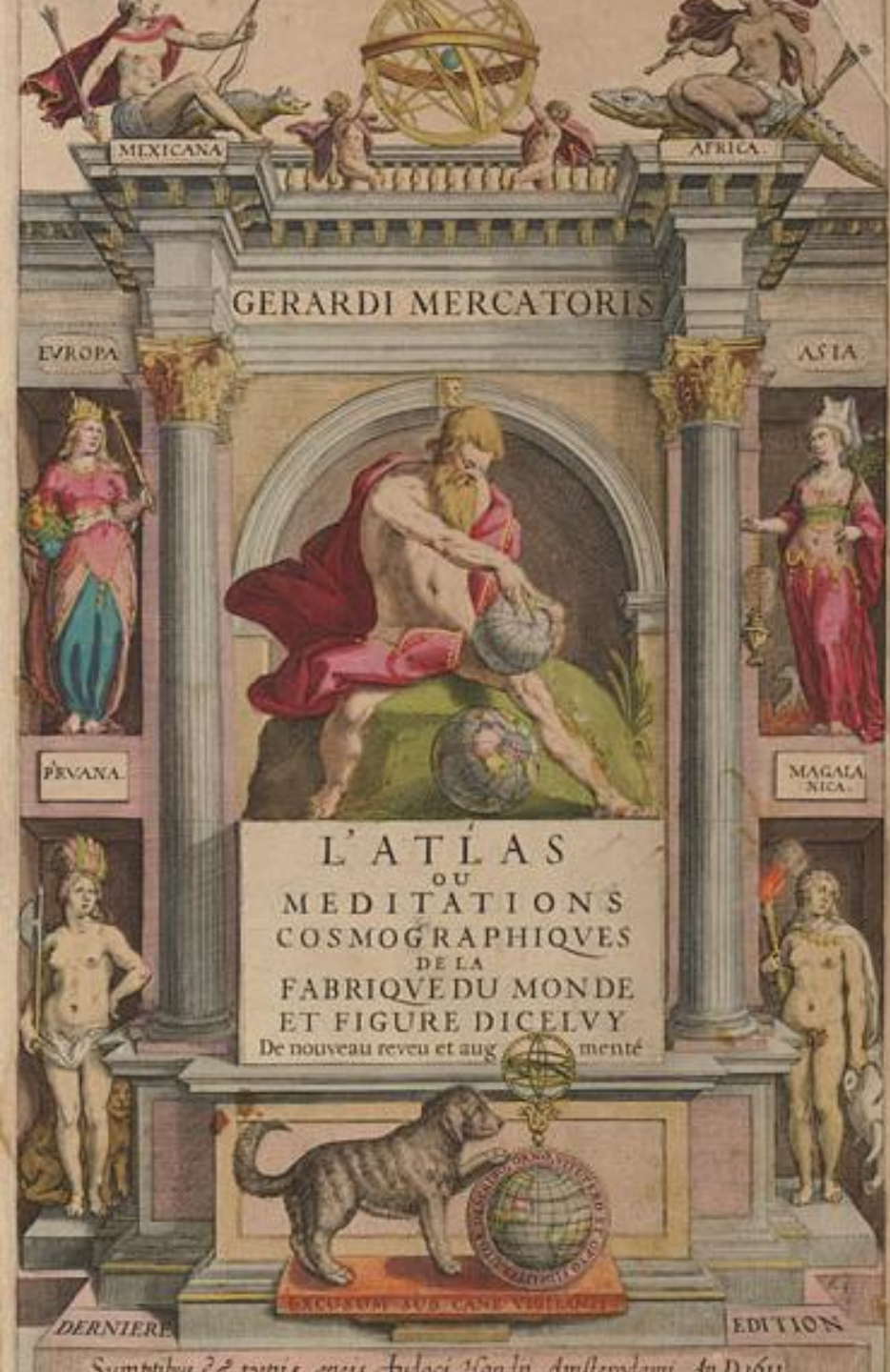
**Atlas ehk kosmograafilised mõtisklused maailma
ehitusest ja loodud maailma kujust**

- **1585+1589** – Kesk- ja Lõuna-Euroopa – 73 kaarti
- **1595+** Põhja- ja Ida-Euroopa, Inglismaa, maailm,
4 maailmajagu – kõik kokku **107 kaarti**
atlas formaadis u. 40 x 30 cm
- **1602** – teine trükk

1604 müüdi Jodocus Hondiusele

**Hondiused 1606-1642 u. 50 trükki, Mercator-Hondius,
ladina, prantsuse, hollandi, saksa, inglise ja flaami
keeles.**

ORBIS TERRAE COMPENDIOSA DESCRIPTIO

Quam et Magnificenti Gerardi Mercatoris Domino Richardo Capite Geographiae ac operarii hauriens artium magistri ac Laurentii Buissoni, in veteris aetatis ac familiaritatis memoriae Rumoldus Mercator fuit auctor A. M. D. LXVII.

Rumold Mercator 1587, 1595+

SEPTENTRIONALIVM
Terrarum descriptio.
Per
Gouanum Mercatorum.
Cum Davido

Gradus 75 latitudinis

80

85

90

Rupes nigra
et altissima

Hic euripus 5 habet ostia
et propter angustiam ac
celerem fluxum nun-
quam congelatur.

POLVS
ARCTICVS

Hec insula optima
est et saluberrima
totus septen-
trionis.

Hic euripus 3 in-
greditur igitur
et quotannis ad
3 circiter menses
congelatus manet
latitudo inens habet
37 leucarum

Pygmei hic habitant
4 ad summum pedes longi,
quem admodum illi quos
in Gronlandia Sere-
lingers vocant.

Mare gla-

Groclant

Magin
of islands

Matuch
Stroug

Hic als Sandersens
Hope prom.

Na prom.

Neun pro.

S. Hugo Willoughbes
land

MYRMAN
MARE

Diaur pro.

Dare
island

Chadri C.

Worwick

Berris S.

Lockes land

Warwick
ford land

Tonolo
isla

Thiff
burry

Marchant
isla

Man
isla

Warwick

Stichland
isla

Mander
prom.

Gai prom.

Wisker

Nurdli prom.

Feder
isla

Feder
isla

Serolim
gers

Boier
isla

Chan prom.

Chan prom.

Chan prom.

Chan prom.

Sudi prom.

Dier
isla

Alva

S. Thors
temple

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

Sudi prom.

Dier
isla

Alva

S. Thors
temple

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

Sudi prom.

Dier
isla

Alva

S. Thors
temple

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

Sudi prom.

Dier
isla

Alva

S. Thors
temple

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

Sudi prom.

Dier
isla

Alva

S. Thors
temple

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

Sudi prom.

Dier
isla

Alva

S. Thors
temple

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

Sudi prom.

Dier
isla

Alva

S. Thors
temple

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

Sudi prom.

Dier
isla

Alva

S. Thors
temple

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

Sudi prom.

Dier
isla

Alva

S. Thors
temple

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

Sudi prom.

Dier
isla

Alva

S. Thors
temple

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

Sudi prom.

Dier
isla

Alva

S. Thors
temple

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

Sudi prom.

Dier
isla

Alva

S. Thors
temple

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

Sudi prom.

Dier
isla

Alva

S. Thors
temple

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

Margit
isla

cialle

OCEAN

Berg

Lofet

Lofet

Sammawik

Swaroy

Eyle

Eyle

Serica

Stappen

Nort cape

Serica

Serica

Wardhuys

Letaborg

Letaborg

Serica

Stappen

Nort cape

Serica

MYRMAN

MARE

Kildene

Storka

La P

Tormia

Tormia

Vla

Vla

SVECIA ET
NORVEGIA
cum confinis

SEPTENTRIO
NALS

OCEANUS

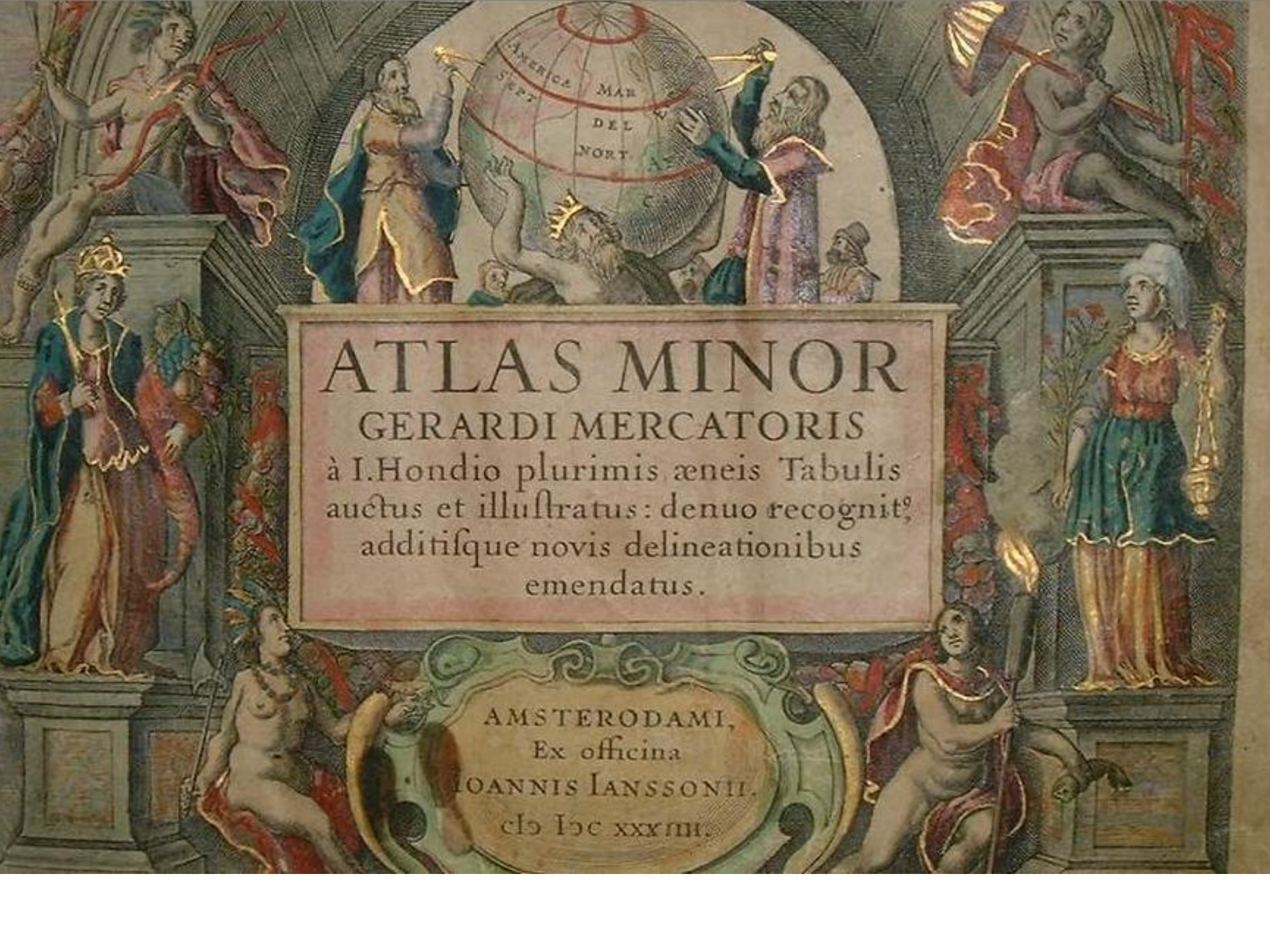
Milarsia
Germania comoniss

Per Gerardum Mercatorem
Cum privilegio

WILHELMUS MERCAUTOR NATUS
IN URBE III NON MARTII ANNO
VIXIT ANN. LXXXII. M. VIII. D.
NATUS IV NON. DECEMBRIS

WILHELMUS HONDIUS NATUS IN
PAGO FLANDRIA DICTO WACKENE XVI
KALEND. NOVEMBRIS ANNO MDLXIII
VIXIT ANN. XLVII. M. VII. D. XXIX. BENAT:
TERRAE WALL. DE WETTE. ANNO. RESURCII

ATLAS MINOR

GERARDI MERCATORIS

à I. Hondio plurimis æneis Tabulis
auctus et illustratus: denuo recognit⁹
additisque novis delineationibus
emendatus.

AMSTERODAMI,
Ex officina
IOANNIS IANSSONII.
cl^o 1633.

Atlas minor

19x26 cm

- **1607-1621 – 9 trükki. 1621. a. – 682 lk, 143 kaarti**
- **1628-1651 – 9 trükki**
8 ladina, 4 prantsuse, 3 saksa, 3 hollandi keeles

***Atlas sive....* – vahepaelne formaat: 28x22 cm: 1630-
1673 - 4 trükki**

Mercator Eesti kogudes

ATLASED:

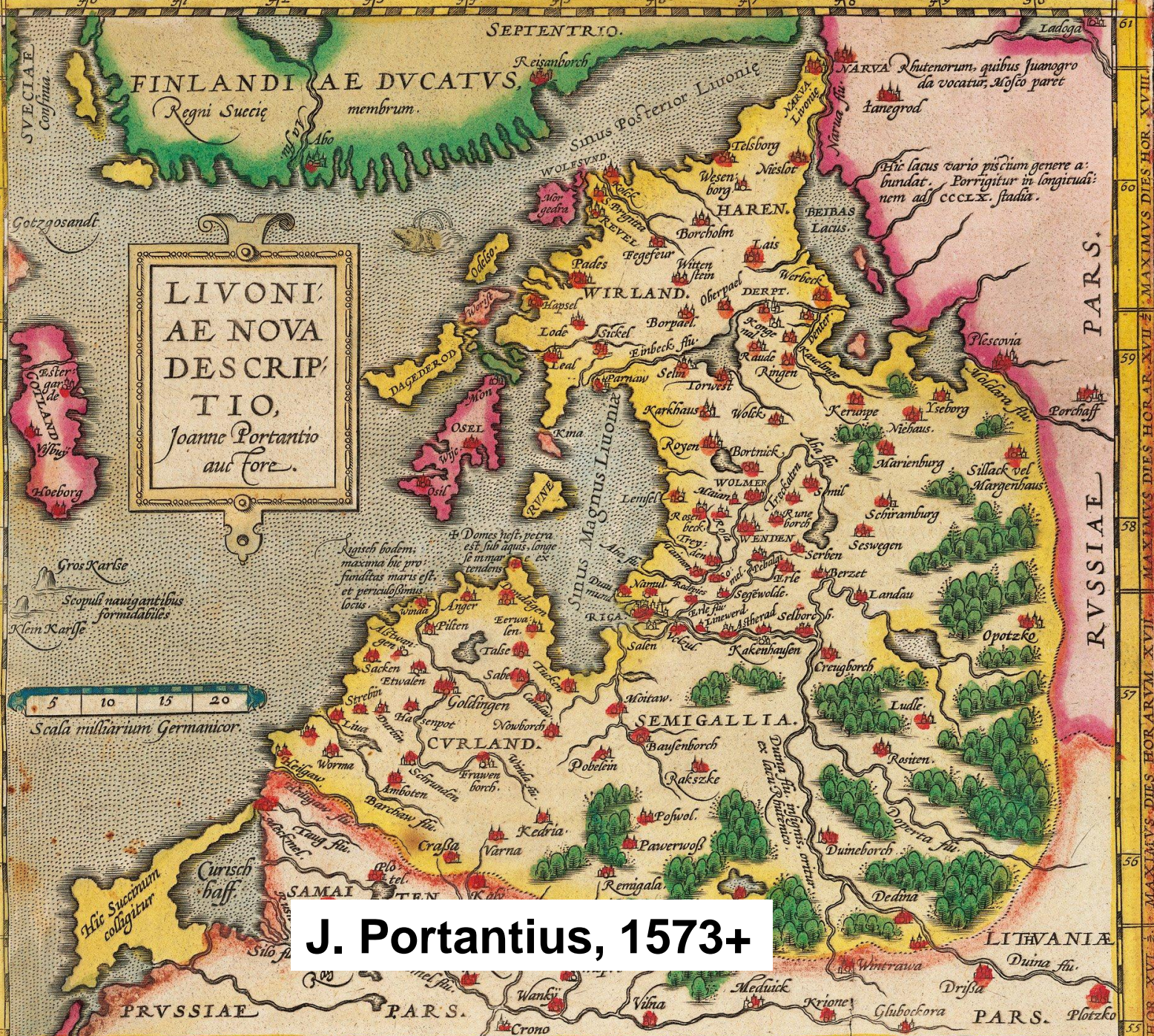
- *Galliae..., Belgii..., Germaniae..., Italiae..* 1585–1589: TÜ
- *Atlas sive cosmographicae....*, Duisburg, 1595: TLÜ
- *Atlas sive cosmographicae...*, Amsterdam, 1606: TÜ
- *Atlas minor.* Arnhem, 1621: TÜ
- *Atlas minor.* Amsterdam, 1628: TÜ, RR, TLÜ
- *Atlas sive cosmographicae...*, Amsterdam, 1632: TLÜ

KAARDID:

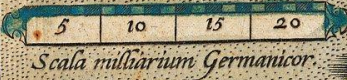
- *Europae*, 1578 (Ptolemaios): RR
- *Livonia*, 1607-1630: TÜ – 3, KM, RR-2, Tln. Linnamuuseum
- *Lithuanie, Livonie....*, Köln, 1589: RR
- *Lithuania....* 1595–1636: RR, TLÜ
- *Tartaria...* 1606/28: TÜ

Esimesed Vana-Liivimaa kaardid

- Alexander Sculteti *Mappa sive descriptio terra Livoniensis* (1529) – ei ole säilinud
- (Olaus Magnus *Carta marina* (1539))
- Kaspar Hennenberg (1555) – esimene trükitud - ei ole
- Johannes Portantius *Livoniae nova descriptio* (1573)
- (Maciej Strubicz – Leedu, Liivimaa, Moskoovia (1589))
- **Gerardus Mercator – *Livonia* (1595)**
- (Andreas Bureus – *Orbis Arctoi...*(1626))

LIVONIAE
NOVA
DESCRIP
TIO,
Joanne Portantio
auctore.

J. Portantius, 1573+

FINLANDIAE DVCATVS
Regni Suecicæ membrum.

WIRLAND.

SEMIGALLIA.

CURLAND.

Hic Succinum colligitur

Hic lacus vario piscium genere abundat. Porrigitur in longitudinem ad CCCLX. stadia.

Agassch bodem, maxima hic profunditas maris est, et periculosissimus locus.

Ad Domes hejt, petra est, sub aquis, longe se mirum tendens.

Dum fl. hujus ortum, ex lacu S. hujus.

XIII. CLIMA DVODECIMVM. CLIMA VNDECIMVM. CLIMA DE CIMVM. IX.

62 60 59 58 57 56 55
HOR. XVI. MAXIMVS. DIES. HOR. XVII. MAXIMVS. DIES. HOR. XVII. MAXIMVS. DIES. HOR. XVIII.

mbrium.

SINUS POSTERIC

WOLFSVND.

Telsborg

Nieslot

Wesenborg

HAREN.

BEIBAS Lacus.

Nor gedra

Kolick

S. Brigita

REVEL

Borcholm

Lais

Odeiso.

Pades

Fegefeuer

Wittenstein

WIRLAND.

Oberpael

DERPT.

Werbeck

Worist

Hapsel

Lode

Sichel

Borpael.

Kongsna

Raude

Denter

DAGEDEROD

Leal

Einbeck flu.

Ringen

Kaulinge

Mon

S. LIONIA

Parnaw

Selin

Torwest

Karkhaus

Wolck

Kerunp

OSEL

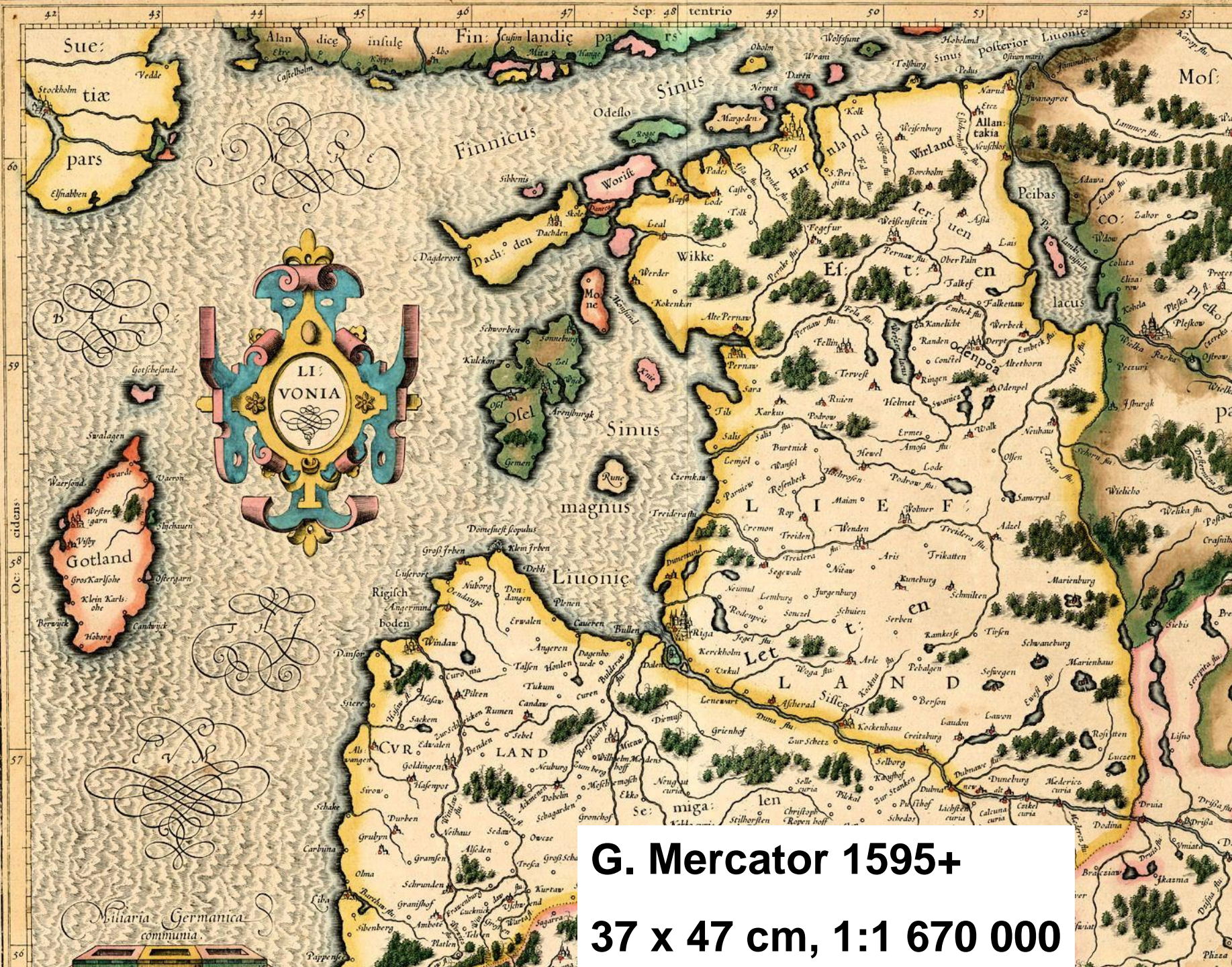
Kina

Royen

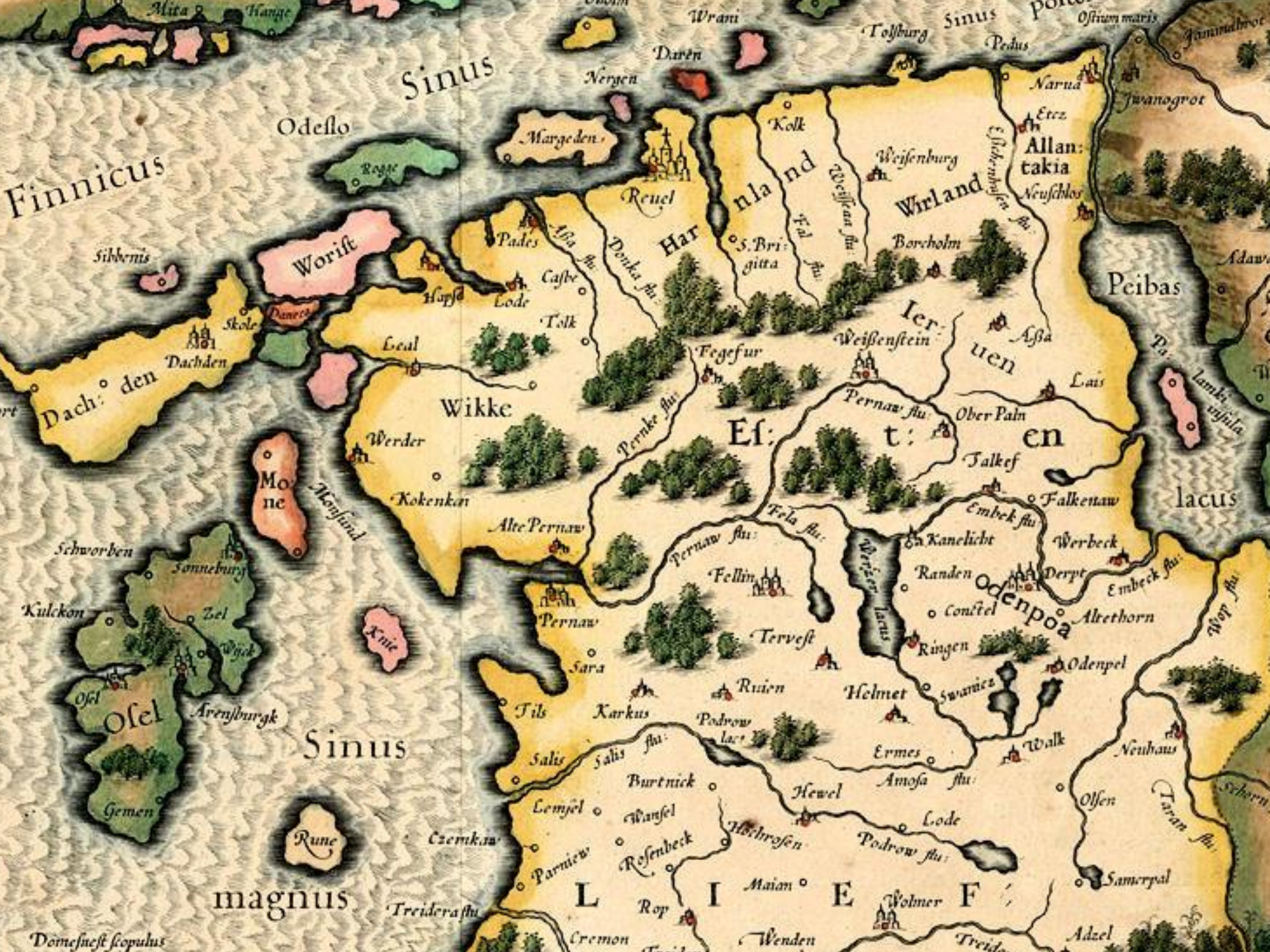
Bortnick

Aba flu

Wije

G. Mercator 1595+
37 x 47 cm, 1:1 670 000

Finnicus

Sinus

Odello

Worift

Dach: den

Wikke

Es: t:

Ier: uen en

Peibas

lacus

Sinus

magnus

L I E F

Wenden

Nimevariandid

Kavilda vasallilinnus:

Kauelange – Canelicht – **Kanelicht** Kawelecht (saksa)

Naissaar:

Narghen – Nergen – Morgedra – **Margedden** – **Nergen** –
?Daren

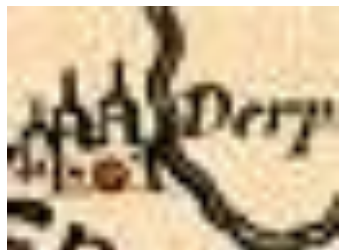
Olematu asula Saaremaal:

Vick – Wick – Wik – Wijc – **Wijck** Wiek (= Läänemaa)

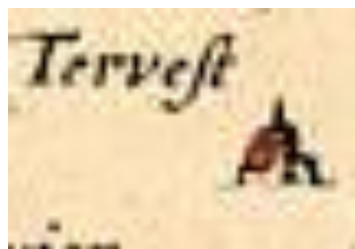
Tallinn

Tartu, Viljandi

**Kuressaare, *!Osel, Dachden* Hiiumaal,
Pärnu, Paide, Narva**

**Vana-Pärnu, Karksi, Tarvastu, Helme, Rõngu,
Valga, Vastseliina, Otepää, Kavilda, Uue-
Kastre, Kärkna, Laiuse, Põltsamaa, Kiltsi,
Kiviloo, Virtsu, Lihula, Koluvere, Haapsalu,
Padise, Porkuni, Vasknarva, Edise**

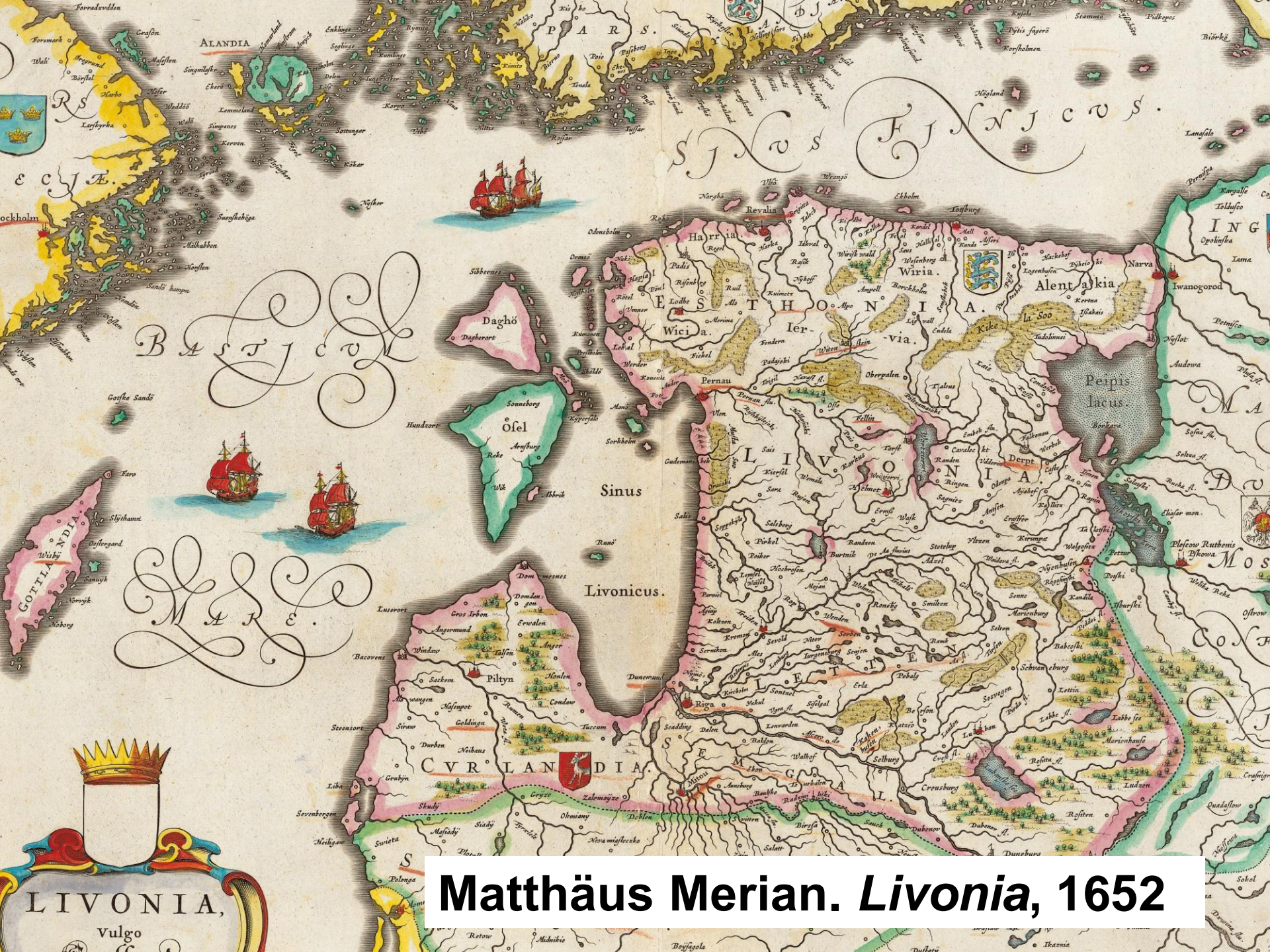

Eesti kohanimed kaartidel

Kaart	Asulaid	Kokku
Olaus Magnus, 1539	23	35
Portantius, 1573	34	50
Strubicz, 1589	29	40
Mercator, 1595	50	90
Bure, 1626		150

Mercator-Hondius. *Livonia, Atlas minor.*
Amsterdam, 1608.

LIVONIA,
vulgo

Matthäus Merian. Livonia, 1652

AITÄH!

KÜLASTAGE NÄITUST!

Eesti kartograafia ajaloo kirjanduse bibliograafia

www.lote.ut.ee/113441

Lutt, Jaan. Tuntud ja tundmatu Mercator. – Meremees, 2007, nr. 2, lk. 14–17; nr. 3, lk. 16–18; nr. 4, lk. 16–18.

Löwis of Menar, Karl v. Livländische Gutskarten aus schwedischer Zeit. – Arbeiten des Ersten Baltischen Historikers-tages zu Riga 1908. Riga, 1909, S. 80–114.

Maakaardid/Landkarten. – Eestimaa Rootsiaegse kindralkuberneri arhiivi kataloog. Eesti Riigi Keskarhiivi Toimetised, nr. 3–4 (1:2). Tartu, 1936, lk. 418–462.
(kaartide loend)

Pao, Bruno. Saaremaa kohanimed vanadel merekaartidel. – Eesti Laevanduse Aastaraamat 2010, lk. 120–124.

Summary: Saaremaa's place-names on old maps.

Paucker, Magnus Georg. Vermessung des Embachs, seines Laufes und seiner Profile, im Sommer des Jahres 1808. – Archiv für die Naturkunde Liv-, Ehst- und Kurlands. Erste Serie, I Bd., 8. Dorpat, 1855, S. 367–426 + Karte. – Sama: eraldi väljaanne, 1855.

Pauli, Ulf. Svenskt lantmäteri i de baltiska provinserna. – Eesti Teadusliku Seltsi Rootsis aastaraamat, X 1985–1987. Stockholm, 1988. S. 79–92.

Kokkuvõte: Maamõõdutööd Rootsi balti provintside.